

Hættum að hata

-málþing fjölmiðlanefndar og Mannréttindaskrifstofu Íslands um hatursorðræðu, á Fundi fólksins í Norræna húsinu, föstudaginn 2. september 2016.

Erindi fluttu *Margrét Steinarsdóttir*, framkvæmdastjóri Mannréttindaskrifstofu Íslands, *Ugla Stefanía Kristjónudóttir Jónsdóttir*, fræðslustýra Samtakanna 78 og formaður Trans Ísland, *Kolbeinn Tumi Daðason*, aðstoðarritstjóri 365 miðla og umsjónarmaður Vísis og *Áslaug Arna Sigurbjörnsdóttir*, ritari Sjálfstæðisflokksins, en auk þeirra tók *Unnsteinn Manúel Stefánsson*, fjölmiðla- og tónlistarmaður, þátt í pallborðsumræðum. Fundarstjóri var *Arna Schram*, fulltrúi Bláðamannafélags Íslands í fjölmiðlanefnd.

Margrét hóf umræðuna og benti á skýrslu Mannréttindaskrifstofunnar um hatursorðræðu frá 2013, þar sem farið er yfir gildandi lög og lagðar fram ábendingar til framtíðar. Fram kom að lög um fjölmiðla taka eingöngu til markviss hatursáróðurs fjölmiðla en ekki einstakra hatursfullra ummæla. Margrét sagði mikilvægt að stjórnvöld setji sér aðgerðaáætlanir til að draga úr fordómum og mismunun í samfélaginu. Þá sé mikilvægt að fjölmiðlar setji sér siðareglur um umfjöllun um minnihlutahópa og um birtingu efnis sem telst til hatursorðræðu. Mikilvægt sé að gera átak í fjölmiðlalæsi hér á landi, sem miði að því að fólk lesi fjölmiðla með opnum og gagnrýnum huga.

Ugla Stefanía brá upp skjáskotum af hatursfullum ummælum sem hún og maki hennar hafa orðið fyrir á netinu. Hún talað um að í sínum huga þýddi lagalegt tjáningarfrelsi að vernda eigi einstaklinga fyrir ritskoðun og þöggunartilburðum yfirvalda en ekki að fólki leyfist að segja hvað sem er. Haft geti miklar afleiðingar að leyfa hatursorðræðu að grassera. Nærtækasta dæmið um það sé seinni heimsstyrjöldin þar sem hatursáróður gegn Gyðingum hafi endað með ósköpum. Orð séu til alls fyrst, þau geti leitt til aðgerða sem geti svo aftur leitt til ofbeldis gegn ákveðnum hópum.

Í máli Kolbeins Tuma kom fram að athugasemdir á Vísí eru um 500-600 talsins á dag og umfangið því mikið. Ávallt er lokað fyrir athugasemdir við fréttir af banaslysum, kynferðisbrotum og viðkvæmum málum. Vitað er að betur þarf að fylgjast með sumum málaflokkum en öðrum, t.d. fréttum af hrunmálum og fréttir sem varða trúarbrögð. Kolbeinn Tumi sagði starfsmenn Vísis fjarlægja ummæli daglega og viðhafa nokkuð stöðugt eftirlit. 365 miðlar treysti jafnframt á að lesendur láti vita þegar þeim misbýður eitthvað í athugasemdakerfinu og hiki starfsmenn Vísis ekki við að fjarlægja ummæli eða jafnvel notendur, sérstaklega nafnlausa notendur.

Áslaug Arna sagði það enga furðu að margir veigri sér við því að taka þátt í stjórnámum þegar ekkert nema illmælgir og persónunið mæti fólki á netinu. Sjálf hafi hún orðið fyrir slíku og hafi viljað vekja athygli á því án þess að setja sig í hlutverk fórnarlamb. Áslaug Arna nefndi að áður fyrr hafi þess háttar ummæli fallið á kaffistofum landsins en nú séu kaffistofurnar komnar á netið og ummælin opinber. Á sama tíma hafi fjölbreytni á Íslandi aukist og hatursorðræða birtist m.a. í deilum um málefni múslima og innflytjenda. Mikilvægt sé að ræða þessi mál. Opin og frjáls umræða sé versti óvinur hatursorðræðu og fordóma. Öllu frelsi fylgi ábyrgð og þar sé tjáningarfrelsið ekki undanskilið. Áslaug benti jafnframt á að tjáning sem framlag til þjóðfélagssumræðu nýtur mestrar verndar og sagði að stíga verði varlega til jarðar áður en tjáningarfrelsinu verði settar frekari skorður.

Umræður

Í pallborðsumræðum og ábendingum úr sal kenndi ýmissa grasa. Unnsteinn Manúel Stefánsson, fjölmiðla- og tónlistarmaður, vakti máls á því að orðræða í fjölmiðlum getur haft mikil áhrif. Til dæmis sé oft greint frá hryðjuverkum í fréttum með ólíkum hætti. Ef gerandinn er hvítur sé frekar talað um voðaverk en hryðjuverk. Þá talaði Unnsteinn um að ekki væri hægt að stýra athugasemdakerfum, heldur þurfi að stuðla að opnara samfélagi og umræðum. Þó sé mikilvægt að fjarlægja ummæli úr athugasemdakerfum sem séu beinlínis lygar.

Einn fundargesti sagði það skjóta skökku við að ekki hafi verið fjallað um hatursorðræðu á grundvelli holdafars á málþinginu. Annar fundargestur vildi koma því á framfæri að í tengslum við Ólympíuleikana í sumar hafi erlendir fjölmiðlar verið gagnrýndir fyrir „sexisma“ og „body shaming“. Þriðji fundargesturinn beindi því til fjölmiðla að notast ekki við svokallaðar „smellibrellur“ eða „click-baits“ í fyrirsögnum, sérstaklega ekki í fréttum sem fjalla um málefni múslima eða samkynhneigða. Slíkt dragi að sér „leiðindaspjall“ í athugasemdakerfum. Fjórði fundargesturinn benti á að hatursorðræða grasserar meðal annars á meðal barna og unglinga, sér í lagi á samfélagsmiðlum, þar sem notendur geta skrifað athugasemdir undir nafnleynd.

Lokaorðin áttu frummælendur málþingsins og voru þeir sammála um að mikilvægt væri að ræða opinskátt um skaðsemi og afleiðingar hatursorðræðu og að hún geti leitt til voðaverka. Fjölmiðlar gegni mikilvægu hlutverki í samfélagsumræðunni og þurfi að vanda sig mjög við orðalag og framsetningu fréttu. Fram kom að fjölmiðlar fagna gagnrýni og taka fegins hendi ábendingum um það sem betur má fara. Þá voru frummælendur sammála um að orðum fylgi ábyrgð og mikilvægt sé að hvetja til umburðarlyndis og skilnings.